

Рецензия

от проф. д-р Руси Маринов,

член на научното жури, за присъждане на образователна и научна степен “доктор”,
професионално направление 3.5. Обществени комуникации и информационни науки
(Журналистика – Комуникация при криза – Ефективно управление)

на Петър Пламенов Кърджилов

Тема на дисертацията:

„Риск комуникация за намаляване на опасността от индустриални кризи с екологични и здравни последици. Комуникация при атомните електроцентрали и газодобивната индустрия”

Дисертацията се състои от пет глави, увод, заключение и приложения с общ обем 410 страници. Темата на дисертацията е актуална и проблемите, породени от появата на рискове и необходимостта от компетентното им управление ще интересува хората дотогава, докато бъдат открити ефективни подходи за анализ и прогнозиране на потенциални заплахи и ограничаване на техните последици за човека и обществото. Предмет на изследване са анализ на политиките за рискове и реакциите при кризи, използване на интердисциплинарен подход за управление на риска и подготовка на програми по комуникация. В дисертационния труд се проследяват идеите, относно проблемите, породени от рисковото общество като се предлагат различни визии за решаването им, с помощта на рискови комуникации. Полетата на комуникационна активност спрямо рисковете при индустриални кризи е другата посока към която е ориентиран предмета на изследването.

Целите, които си поставя докторанта са да се провери издигнатата в началото на изследването хипотеза, да се защити тезата и повдигне въпроса за необходимостта от законово, регламентирано прилагане на програми по рискова комуникация за бъдещи проекти, имащи отношение към околната среда и здравето на хората. Друга цел, която си поставя е да разкрие слабите места на някои комуникационни практики при управление на рискове, които генерират опасности за здравето на човека и околната среда. Трета цел е да се изведе рисковата комуникация като необходима академична

дисциплина и основен стратегически подход при управление на организациите и държавните институции. Предлага се и нов модел на организационна комуникация, интегриращ устойчивото развитие, пбблик рилейшънс, проблемен мениджмънт, рискова комуникация и кризисна комуникация – предимно в организации, за които са типични индустриални рискове, застрашаващи природата и отделни общности.

Основната теза на дисертационното изследване е, че комуникационните практики при ядрената енергетика и газодобивната промишленост не достигат до ефективни и адекватни на социалното развитие форми за справяне с възникващите рискове. В изследваните области на индустрията, според дисертанта, изглежда не съществува открита комуникация със заинтересованите страни и с цялото общество за реалното съотношение между ползи и рискове от проекти и технологии, създаващи опасности за здравето и околната среда. Според него има нужда от прилагане в българското законодателство на задължително изискване за изпълнение на програма по рискова комуникация за всеки един индустриален проект, създаващ опасности. За изпълнение на поставените задачи и доказване на тезата на настоящия дисертационен труд докторантът използва някои от следните изследователски методи: емпирични модели за качествено изследване на случаи (Case Study) и (lessons learned) /проучване на конкретни случаи в глави IV и V/, с най-големите ядрени аварии в света и проблемите, свързани с технологията за шистов газ. Изследване на литература и документи, съдържащи теоретично и практическо познание в областта на риска и кризисната комуникация; мониторинг и анализ на материали в медиите; както и прилагане на специфичния метод на включено наблюдение с участие, заедно с метода на емпирично проучване чрез анкетна карта, с въпроси относно реакцията на гражданите при кризисна ситуация.

Дисертантът е събрал огромно количество данни, обобщил теоретични материали и изследвания, извършил е блестящ анализ на случаи, които третират такива кризи като аварията в индийския град Бопал, петролните разливи, свързани с танкера „Валдес“ и екологичната катастрофа, породена от „Бритиш Петролиум“ в Мексиканския залив. Петър Кърджилов е направил и детайлно проучване на инцидентите, кризите и рисковете в ядрената централа „Три Майл Айланд“, „катастрофата“ в Чернобил, и „кризата във Фукушима“. В последната глава се анализират индустриални рискове, с екологични и здравни последици, при използване на нови технологии за хидравлично разбиване за шистов газ. На базата на медиен мониторинг, предимно на публикации в електронното издание на Дневник се извършва изборителен и конспектиран хронологичен преглед на темата в България. Тук, в анализа, се включват някои от по-важните решения и позиции на заинтересованите страни за проучванията и добива на шистов газ, чрез хидравлично разбиване в периода от април 2010 г. до средата на септември, 2011 г.

В последните няколко години има съществено усъвършенстване на моделите за управление на кризисни комуникации, като все повече се набляга на превенцията от рискове и се прибегва до приоритетно използване на нови медийни технологии, и интелигентни мрежи за реакции в реално време. От тази гледна точка може да се посочат три основни предизвикателства при организиране на комуникацията по време на рискове: предизвикателства, свързани със знанието-потребността да се разбере

магнитудата и оценка на риска; имащи отношение към анализ на тенденции и потребности за включване на аудиторията в процеса на оценка и управление на риска; и проблеми, свързани с изграждане на комуникационни умения-аудиторията и мениджмънта да придобият култура за ефективно общуване при управление на рискови и кризисни ситуации. Изработени са и международни стандарти, които касаят управление на рисковете и можем да ги намерим в следните документи: ISO-risk communications standarts; ISO 14000; ISO 14063; ISO 14001. Всяка криза предизвиква информационен вакуум и изисква в първите 2-3 часа концентриране на внимание, технологии и действия. Повечето програми в компетентния кризисен мениджмънт са ориентирани именно към този отрязък от време.

В дисертацията се предлага и един алгоритъм за управление на риска, но може да се отбележи, че съществуват и много други подобни, ефективни подходи за мениджмънт на рисковете, посочени в специализираната литература по комуникации. Модерните организации отчитат рисковете във външната среда и настройват дейността си така, че рискът да бъде сведен до оптимални граници. Рискът може да бъде дефиниран като допустима степен на възможни загуби. $\text{Риск} = \text{вероятността за настъпване на събитието} * \text{разходите за преодоляването или алгоритъмът е следният: } R = P * C$. Американският департамент по опазване на здравето през 2002 г. дефинира комуникацията при рискови ситуации по следния начин: това е интерактивен процес за обмяна на информация и мнения между хората, групите и институциите, често пъти се включват в процеса и многочислени съобщения, относно естеството на риска или изразените тревоги, мнения и реакции към информацията, свързана с риска, както и правните и институционални подходи за управление на рисковете. Кризисните комуникации: могат да бъдат дефинирани по два начина и затова понятието предизвиква объркване сред експертите. Днес терминът се използва за описание на организация, попаднала в криза и необходимостта да общува в тази ситуация, с ключови групи и общности. Обикновено кризата е събитие, което възниква неочаквано, организацията няма възможност да го контролира, причинява загуба на доверие към управлението и застрашава репутацията. Хората често пъти оценяват организацията, по време на криза по реакциите и отговорът по време кризата. Кризисните комуникации осигуряват първостепенна, фактическа информация за хората. Кризата още е ситуация, при която контролът е сведен до минимум, случва се без участие на организацията. Комуникациите при проблемна ситуация-приличат на кризисната комуникация, но тук организацията притежава знание за ситуацията и за възможността да избере време за разкриване на своите планове за преодоляване на проблема. В случая може да се отбележи, че е необходимо едно съществено разграничаване между issue management и problem management, което не е направено в достатъчна степен в дисертацията и двете понятия се използват като синоними. Съществена е разликата между кризисна и рискова комуникация- последната е област в сферата на защита на околната среда и здравето на хората. С помощта на рискови комуникации, комуникаторът се опитва да осигури хората с информация, относно очакваните рискове или магнитуда на риска, с цел постигане на определен тип поведение. В други случаи, този тип комуникации помагат на хората да актуализират знанието за нещо, което вече се е случило, например

да продължат или не, да се излагат на въздействието на вредни, канцерогенни вещества, които застрашават здравето на човека. Рисковите комуникации могат да подготвят хората за възможно поведение и да им осигурят начини за наблюдение на риска и неговото медицинско регулиране. В България е добре известна и популярна тезата, че за успешното управление на кризи е необходимо изграждане на „система по кризисен мениджмънт” състояща се от 14 взаимосвързани елементи. Ще посоча само някои от тях като: образование, обучение и тренинг по управление на кризи, рискове и проблеми; подготовка на екипи, свързани в мрежа с професионални знания и умения; изграждане на интегрирани интерактивни, информационни системи, свързващи важни критични точки от регионалната инфраструктура и т.н. За съжаление само първия и отчасти втория елемент са част от практиката на институциите. През 2008г. по време на международна конференция беше разработен и Европейски модел за управление на кризисни ситуации/ непопулярен в момента сред администрацията тъй като изисква усилия, средства и технологии за въвеждането му/. Може да бъде успешно използван, с цел превенция от бъдещи кризи. Някои от елементите на модела са: регионални и локални експертизи/сканиране на средата с интелигентни средства в реално време; наблюдения на океани и морета; планове за случайни процеси: отговор-възстановяване-ефекти; сателитни снимки, комуникации, локализиране на опасности; логически експертизи-технологии-енергия –хора; включване на третия сектор-експерти и НПО; изграждане на симулативни кризисни центрове; уеб портали и електронни библиотеки. Може да се допълни, че почти винаги, когато съществува някаква цел, която по някаква причина-липса на средства или информация е блокирана възниква проблем. Всичко, което правим, за да реализираме целите си е решаването на проблема.

Петър Кърджилов има 4 публикации по темата на дисертационния труд, публикувани в научни списания и сборници, и 7 журналистически материала.

Ще посоча и някои слабости, свързани с разработване на темата:

- В недостатъчна степен дисертантът е проучил професионалната и научна литература у нас, занимаваща се с проблемите по управление на кризи, рискове и анализ на проблемни ситуации. Ще отбележа, че в България от 1997г. се провеждат международни научни конференции по темата, свързани с управление на рисковете и комуникации по време на рискове и кризи, с участници от различни европейски държави. Публикувани са Сборници с материали, изградени са центрове за анализ на риска, въведени са програми за обучение по превенция от риска в българските училища, от няколко години съществуват и университетски курсове и програми по комуникации в кризисни, рискови и екстремални ситуации, публикувани са/извън посочените/ и книги за управление на кризи, рискове и извънредни ситуации и то на много високо равнище. България е член на частичното споразумение за управление на големите рискове FORM - OSE, EUR-OPA, заедно с още 23 страни от 1997г. По линията на тази инициатива са разработени десетки програми, свързани с комуникации и медии. В продължение на 10 години участваме, с проекти и в международната инициатива за справяне с бедствия UNISDR. По европейски програми е проведен

тренинг на областната администрация на част от градовете/Благоевград, Смолян, Хасково, Кърджали/ в Южна България, извършено е и обучение на директори на училища по превенция от рискове на училищно ниво. Опитът на България в това отношение се изучава в страни като Франция, Русия, Португалия, Малта.

- Чуждестранни автори, които активно публикуват и пишат по проблемите, свързани с темата на дисертацията в последните пет години като Регина Лингрен, Андреа Маккин, Ж.М Гутелинг, О.Вигмън, Морган, Фишхов, Ан Бистрийом, Ортуин Рен, Алън Бернстейн, Синди Раковитц би трябвало да намерят по-голямо приложение в представения труд. Някои от тезите, свързани с кризисните комуникации и управление на проблеми са разработени непълно, като са пропуснати значими автори в сферата, въвеждащи основните понятия. Едно от най-значимите имена в науката за комуникация при управление на кризи като проф. Стивън Финк трудно може да бъде игнориран, тъй като подобни автори въвеждат важни, основополагащи принципи и дефинират основни понятия в професионалната област.

- В изследването се разчита повече на източници, свързани с екологична оценка на риска и в по-малка степен на професионални изследване на специализирани институти по комуникации, кризисен и комуникационен мениджмънт. Медийният анализ на риска, от изключителна важност за аудиторията, особено що се отнася до използване на нови медийни платформи е застъпен по-слабо в направените проучвания, като в случая се изискват и други по-различни методики и подходи към реалностите и инвестиране на повече средства в технологични ресурси и тренинг програми.

- Някои от използваните словосъчетания като „професионални замъглители”, „информационно замъгляване” и други, би трябвало да притърпят някакво развитие и да звучат по-добре на български, в дисертацията им се предава определено значение, но на практика означават нещо друго и от гледна точка на теорията в информационните науки понятия като „информационно замъгляване” не се срещат, тоест или разполагаме с определена информация за случващото и можем да реагираме адекватно, или оперираме само с данни, факти и мнения, където реакцията обикновено ще бъде свързана с некомпетентно управление и много загуби за хората.

- Една обща основна слабост, която може да бъде изтъкната е, че редица български автори като че ли започват отначало свои собствени изследвания и се пропуска цял клас от вече реализирани у нас успешни програми или опит, което означава, че се нуждаем от специализирани портали, с открити данни, където хората да имат свободен достъп до основните публикации, проекти и анализи. В България, по отношение на управление на комуникациите по време на кризи и рискове, има натрупана солидна база данни, съществуват множество проучвания, участваме в редица международни проекти на академично и институционално ниво, които трябва да се вземат предвид в бъдеще, при разботване на подобни теми. Например, в конференциите, организирани от катедрата на Юнеско по комуникации и връзки с обществеността през 1997 и 1998г, също има материали, кореспондиращи с рисковите и кризисни комуникации, които засяга автора в труда си.

Въпреки посочените слабости, това не омаловажава достойнствата на дисертационния труд и положените усилия за анализ на литературата, източниците и комуникационните програми за управление и превенция от рискове. Смятам, че темата която е избрана като обект на изследване е актуална, отразява както съвременни комуникационни реалности така и международни тенденции за анализ и управление на рискове и кризи, разработена е компетентно и отговаря на основните академични и научни изисквания за подобен труд.

Оценката ми за дисертационния труд на Петър Пламенов Кърджилов е положителна и предлагам на научното жури да му бъде присъдена образователната и научна степен „Доктор“.

12.05.2013

проф. Р. Маринов